

Interreg
Ελλάδα-Κύπρος

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΤΑΜΕΙΟ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΤΥΞΗΣ

ΕΠΙΚΑΙΡΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΠΡΩΤΗΣ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ ΚΑΙ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΕΠΙΠΤΩΣΕΩΝ

4ο Παραδοτέο: Επιτελική Σύνοψη

Μάϊος 2021

ΑΝΩΝΥΜΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΠΑΡΟΧΗΣ ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΩΝ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ

Λ. Ριανκούρ 64, GR-115 23 Αθήνα

Τηλ. +30 210 6905000 / Fax. +30 210 6981885

E-mail: planet@planet.gr

ΣΥΜΒΑΤΙΚΕΣ ΛΕΠΤΟΜΕΡΕΙΕΣ ΕΡΓΟΥ

ΤΙΤΛΟΣ ΕΡΓΟΥ	“Επικαιροποίηση της πρώτης Αξιολόγησης της πορείας εφαρμογής και της Επικοινωνίας και Αξιολόγηση Επιπτώσεων του Προγράμματος Συνεργασίας «INTERREG V-A ΕΛΛΑΔΑ- ΚΥΠΡΟΣ 2014-2020» του Στόχου Ευρωπαϊκή Εδαφική Συνεργασία”	
	ΑΝΑΘΕΤΟΥΣΑ ΑΡΧΗ:	ΑΝΑΔΟΧΟΣ:
	ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΚΑΙ ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ	PLANET S.A.
ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ:	ΛΕΩΦΟΡΟΣ ΓΕΩΡΓΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ 65, ΚΤΙΡΙΟ ΖΕΔΑ-ΕΙΣΟΔΟΣ 4 Τ.Κ 57001 ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ	ΠΥΡΓΟΣ ΑΠΟΛΛΩΝ ΛΟΥΙΖΗΣ ΡΙΑΝΚΟΥΡ 64 11523 ΑΘΗΝΑ
ΥΠΕΥΘΥΝΟΙ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ:		ΧΡΥΣΟΣ ΜΑΚΡΑΚΗΣ-ΚΑΡΑΧΑΛΙΟΣ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΕΡΓΟΥ Τηλ 6978005128 Email: xmakr@planet.gr
ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ	10 ΜΑΪΟΥ 2021	
ΠΑΡΑΔΟΤΕΟΥ:		
ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ:		ΧΡΥΣΟΥΛΑ ΠΕΤΡΙΤΣΗ ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΕΡΓΟΥ

4ο Παραδοτέο: Επιτελική Σύνοψη
ΕΠΙΚΑΙΡΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΠΡΩΤΗΣ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ ΚΑΙ
ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΕΠΙΠΤΩΣΕΩΝ

1 ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ

1.1 Οικονομική Αποτελεσματικότητα

1.1.1 Πορεία χρηματο-οικονομικής υλοποίησης του Προγράμματος Συνεργασίας

Και ο βαθμός ενεργοποίησης του Προγράμματος, αλλά και ο βαθμός εντάξεων είναι παραπάνω από ικανοποιητικοί – ιδίως εν όψει των νέων εντάξεων μέσα στο 2021. Από εδώ και πέρα, θα πρέπει να δοθεί μεγαλύτερο βάρος στην παρακολούθηση των έργων:

- Αφενός των νέων έργων που θα έχουν μειωμένο χρονικό ορίζοντα υλοποίησης (2-2,5 το πολύ χρόνια) και
- Αφετέρου σειράς έργων – από τα ήδη ενταγμένα – που έχουν σημειώσει αδυναμίες υλοποίησης. Το πλέον επισφαλές από όλα είναι το έργο ΘΑΛ-ΧΩΡ II για το οποίο απαιτείται ένα καινούργιο, ρεαλιστικό σχέδιο υλοποίησης και ένα αναλυτικό και αυστηρό χρονοδιάγραμμα.

1.2 Φυσική Αποτελεσματικότητα

1.2.1 Πορεία της φυσικής υλοποίησης του Προγράμματος Συνεργασίας

Ήδη από τα ενταγμένα έργα έως 31/12/2020, εκτιμάται ότι το Πρόγραμμα θα παρουσιάσει υπερεπίτευξη ποσοτικών στόχων σε σχέση με όλους τους δείκτες εκτός από δύο και με τα ενταγμένα έργα εντός του 2021 υπερεπίτευξη σε σχέση με όλους τους δείκτες εκτός από έναν:

- Πλήθος ερευνών, μελετών, σχεδίων και πληροφοριακών συστημάτων, για την υλοποίηση του ΘΧΣ

Σε σχέση με το δείκτη αυτό, η υποεπίτευξη οφείλεται σε αστοχίες κατά τη διαδικασία κατάρτισης του Προγράμματος:

- στην αβεβαιότητα σχετικά με το σχεδιασμό του Θαλάσσιου Χωροταξικού Σχεδιασμού.

Η εκτίμηση των τιμών επίτευξης των δεικτών αποτελέσματος έχει ήδη δείξει ορισμένα σοβαρά προβλήματα όχι τόσο στην επίτευξη των δεικτών, όσο στο σχεδιασμό τους:

- Στο δείκτη R0304 «**Βελτίωση του μέσου ετήσιου επιπέδου αερίων ρύπων σε αστικές περιοχές άνω των 120.000 κατοίκων**» επιβάλλεται ο επαν-υπολογισμός της τιμής βάσης λόγω λανθασμένης χρήσης και δεδομένων εκτός των 2 αστικών περιοχών με πληθυσμό άνω των 120.000 (δηλ. εκτός Λευκωσίας και Ηρακλείου). Ο νέος υπολογισμός του δείκτη – από όπου έχουν εξαιρεθεί τα λανθασμένα στοιχεία – για το έτος 2014 φέρνει την **τιμή βάσης σε 0,532**. Διατηρώντας το στρατηγικό στόχο μείωσης του Προγράμματος κατά 20% μέχρι το 2023, **η νέα τιμή-στόχος διαμορφώνεται σε 0,4256**.
- Στο δείκτη R0305 «**Αύξηση της επιβατικής κίνησης στους λιμένες που ωφελούνται από τις παρεμβάσεις**» παρατηρείται ασυμφωνία μεταξύ του λεκτικού του δείκτη και του τρόπου υπολογισμού των τιμών βάσης και στόχου: το λεκτικό αναφέρεται μόνο σε λιμένες όπου πραγματοποιούνται παρεμβάσεις, αλλά οι τιμές αναφέρονται στην επιβατική κίνηση ολόκληρης της διασυνοριακής ζώνης. **Η νέα προτεινόμενη διατύπωση είναι: «Αύξηση της επιβατικής κίνησης στους λιμένες της διασυνοριακής περιοχής» (μονάδα μέτρησης= χιλιάδες άτομα).**
- Στο δείκτη R0311 «**Επιφάνεια που καλύπτεται από θεσμικές ρυθμίσεις ή κοινά σχέδια δράσης για την υλοποίηση του ΘΧΣ**» υπάρχει πρόβλημα με την τιμή βάσης. Το έργο το «ΘΑΛ-ΧΩΡ Ι» δεν κατέληξε ούτε σε κοινό σχέδιο δράσης, ούτε και σε θεσμικές ρυθμίσεις. Επομένως **η τιμή βάσης θα πρέπει να γίνει 0**.
- Στο δείκτη R0309 «**Ποσοστό των οικιακών αποβλήτων που εκτρέπονται από την ταφή**» υπάρχει σημαντικό πρόβλημα όσον αφορά τον υπολογισμό των τιμών βάσης και στόχου που οφείλεται στην πηγή των δεδομένων (μη αξιόπιστα δεδομένα). Προτείνεται επαν-υπολογισμός των τιμών βάσης και στόχου με βάση τα δεδομένα από **το Ηλεκτρονικό Μητρώο Αποβλήτων του ΥΠΕΝ και τα δεδομένα CYSSTAT**. Ο νέος υπολογισμός του δείκτη φέρνει την **τιμή βάσης σε 18%** και η διατήρηση του στρατηγικού στόχου αύξησης κατά 6 ποσοστιαίες μονάδες μέχρι το 2023, φέρνει την **τιμή-στόχο σε 24%**.

2 ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΕΠΙΤΕΥΞΙΜΟΤΗΤΑΣ ΤΟΥ ΠΛΑΙΣΙΟΥ ΕΠΙΔΟΣΗΣ

Το Πρόγραμμα φαίνεται να επιτυγχάνει όλους τους ποσοτικούς στόχους του πλαισίου επίδοσης με ασφάλεια. Ακόμη και αν σε κάποιον από τους χρηματο-οικονομικούς δείκτες – που η επίτευξη τους μέχρι στιγμής εκτιμάται σε 86%– πέσει κάτω από το όριο του 85%, και πάλι εκτιμάται ότι θα βρίσκεται εντός της περιοχής 75%-85% η οποία θεωρείται αποδεκτή βάσει του Εκτελεστικού Κανονισμού.

3 ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΑΠΟΔΟΤΙΚΟΤΗΤΑΣ

Σε σχέση με τη χρονική αποδοτικότητα των διαδικασιών διαχείρισης του Προγράμματος, ικανοποιητικοί είναι οι χρόνοι προκηρύξεων και συμβασιοποίησης των έργων, αλλά οι χρόνοι ένταξης των έργων θα πρέπει να μειωθούν.

Σε σχέση με την οικονομική αποδοτικότητα, το πραγματικό μοναδιαίο κόστος από τις υλοποιούμενες παρεμβάσεις εμφανίζεται στους περισσότερους δείκτες χαμηλότερο από το μοναδιαίο κόστος που χρησιμοποιήθηκε κατά την κατάρτιση του Προγράμματος. Αυτή η διαφορά, που τις περισσότερες φορές οφείλεται σε διαφορετικό μείγμα παρεμβάσεων, αυξάνει τεχνητά την αποδοτικότητα των πόρων. Η αντίθετη σχέση παρατηρείται σε δύο δείκτες:

- «Πλήθος ερευνών, μελετών, σχεδίων και πληροφοριακών συστημάτων, για την υλοποίηση του ΘΧΣ». Η διαφορά οφείλεται στη μεγάλη αστοχία όσον αφορά την εκτίμηση της τιμής-στόχου (ότι δηλαδή θα απαιτηθούν 15 συνολικά μελέτες για την κατάρτιση των Θαλάσσιων Χωροταξικών Σχεδίων των δύο χωρών).
- «Στερεά απόβλητα: Πρόσθετη δυναμικότητα ανακύκλωσης αποβλήτων». Η διαφορά οφείλεται στο ότι τα ενταγμένα έργα εστιάζουν στη διαχείριση οργανικών απορριμμάτων, ενώ το μοναδιαίο κόστος κατά την εκτίμηση της τιμής στόχου προέρχεται από ανακύκλωση συσκευασιών.

Τέλος, μειωμένο μοναδιαίο κόστος παρατηρείται στις παρεμβάσεις που στοχεύουν στην αύξηση των τουριστικών επισκέψεων, αλλά πιθανά η διαφορά να οφείλεται σε λάθος εκτιμήσεις επισκεψιμότητας από τους δικαιούχους. Στην περίπτωση αυτή θα πρέπει να γίνει περαιτέρω διερεύνηση με στόχο να διορθωθεί ο τρόπος που μετρούνται οι τουριστικές επισκέψεις από τα έργα. Για τις λοιπές περιπτώσεις δεν προτείνεται καμία ενέργεια

4 ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΗΣ ΛΟΓΙΚΗΣ ΤΗΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ

4.1 Επικαιροποίηση της Στρατηγικής του Προγράμματος.

4.1.1 Επικαιροποίηση της Διαγνωστικής Έκθεσης

Η διασυνοριακή περιοχή βρίσκεται στο δρόμο προς την ανάκαμψη, αλλά το μακρο-οικονομικό περιβάλλον δεν είναι ακόμη ευνοϊκό. Μετά τη μεγάλη ύφεση του 2009, η επιχειρηματικότητα δείχνει κάποια σημάδια ανάκαμψης, αλλά πολύ «χλιαρά» προς το παρόν, με εξαίρεση μεμονωμένους κλάδους όπως οι επικοινωνίες, οι επαγγελματικές υπηρεσίες και ο τουρισμός. Ταυτόχρονα, οι επενδυτές στον Ελλαδικό χώρο συνεχίζουν να είναι «αμήχανοι», σε αντίθεση με την Κύπρο όπου φαίνεται να έχει επανέλθει η εμπιστοσύνη. Τέλος, η εξαγωγική δραστηριότητα φαίνεται να βρίσκεται σε ύφεση ξανά από το 2019 η οποία μάλλον θα συνεχιστεί με μεγαλύτερη σφοδρότητα λόγω των αποτελεσμάτων της πανδημίας COVID-19. Η Πανδημία COVID-19 έχει πλήξει ολόκληρη την Ευρώπη και τη διασυνοριακή περιοχή χειρότερα και από τη δημοσιονομική κρίση του 2008-2009. Ιδιαίτερα έχουν πληγεί οι κλάδοι της βιομηχανίας, του εμπορίου, των επιβατικών μεταφορών και του τουρισμού. Η δε περίοδος ανάκαμψης αναμένεται να είναι μακρόχρονη.

Στον τομέα της καινοτομίας, η Κύπρος συνεχίζει τη ανοδική της πορεία με μικρές αλλά σταθερές βελτιώσεις. Από τις Ελληνικές Περιφέρειες, η Κρήτη έχει κάνει άλματα μέσα στην περίοδο 2011-2018, βελτιώνοντας τη θέση της στον Ευρωπαϊκό χάρτη καινοτομίας, γεγονός όμως που δεν συμμερίζονται οι δύο άλλες Περιφέρειες, με το Νότιο Αιγαίο μάλιστα να επιδεικνύει τις χειρότερες επιδόσεις.

Η γαλάζια οικονομία παραμένει ένας σημαντικός πόλος ανάπτυξης για τη διασυνοριακή περιοχή, κυρίως λόγω της μεγάλης και συνεχιζόμενης ανάπτυξης του παράκτιου τουρισμού ο οποίος συμπαρασύρει και την αλιεία και

υδατοκαλλιέργεια. Η προοπτική μάλιστα της εκμετάλλευσης υδρογονανθράκων, έχει τη δυναμική να αυξήσει περαιτέρω το μερίδιο της γαλάζιας οικονομίας τόσο στην απασχόληση όσο και στην ακαθάριστη προστιθέμενη αξία.

Όσον αφορά την αγορά εργασίας, δεν υπάρχει ομοιογένεια στη διασυνοριακή περιοχή. Ο σημαντικός βαθμός διαφοροποίησης της Κυπριακής οικονομίας παράλληλα με τη γρήγορη δημοσιονομική προσαρμογή και την ταχεία ανάκαμψη της οικονομίας κατάφεραν να διατηρήσουν τα ποσοστά ανεργίας (σύνολο και μακροχρόνια) σε σχετικά χαμηλά ποσοστά, παρά την παροδική όξυνση κατά την περίοδο 2013-2014. Η Κύπρος φαίνεται να παρουσιάζει την υγιέστερη αγορά εργασίας σε ολόκληρη τη διασυνοριακή περιοχή. Με παρόμοιο τρόπο, η στηριζόμενη σε δύο δυναμικούς κλάδους (τουρισμό και πρωτογενή τομέα) οικονομία της Κρήτης, της επέτρεψε να ανακάμψει και αυτή από την παροδική όξυνση της ανεργίας την περίοδο 2013-2015, αλλά με υψηλότερα εν γένει ποσοστά ανεργίας και με υψηλότερο μερίδιο μακροχρόνιας ανεργίας. Αντίθετα, η έντονη εξάρτηση του Νοτίου Αιγαίου από τον τουρισμό φαίνεται να το προστατεύει μεν από την έξαρση της μακροχρόνιας ανεργίας (πιθανά μέσω των ελαστικών μορφών απασχόλησης και της προσωρινής απασχόλησης) αλλά διατηρεί ένα σημαντικό βαθμό μεταβλητότητας στην αγορά εργασίας, γεγονός που διατηρεί την ανεργία σε υψηλά επίπεδα. Τέλος, η υποτονικότητα της οικονομίας στο Βόρειο Αιγαίο (με σημαντική εξάρτηση από έναν μην δυναμικό πρωτογενή τομέα και χλιαρή στροφή προς τον τουρισμό) προκαλεί τόσο διαχρονικά υψηλά επίπεδα ανεργίας, όσο και υψηλό μερίδιο μακροχρόνιας ανεργίας. Είναι ακόμη άγνωστο εάν και κατά πόσο η αγορά εργασίας έχει επηρεαστεί από το μεγάλο αριθμό μεταναστών/προσφύγων που εισέρρευσαν από το 2015 και μετά.

Σε σχέση με το έτος βάσης της διαγνωστικής έκθεσης του Προγράμματος (2012) τα ποσοστά ανεργίας σε όλες τις Περιφέρειες έχουν μειωθεί.

Το Βόρειο Αιγαίο συνεχίζει να είναι η πλέον ευάλωτη σε αρνητικές δημογραφικές μεταβολές από όλες τις Περιφέρειες της διασυνοριακής ζώνης (αρνητική φυσική αύξηση, γηρασμένο πληθυσμό και πολύ μεγάλες προσφυγικές/μεταναστευτικές ροές από το 2015 και μετά). Η Κύπρος – παρότι έχει επηρεαστεί από την οικονομική κρίση με έξοδο πληθυσμού την περίοδο 2011-2014 και από τις προσφυγικές/μεταναστευτικές ροές από το 2015 και μετά - παρουσιάζει τη μεγαλύτερη πληθυσμιακή ευρωστία. Τέλος, το Νότιο Αιγαίο και η Κρήτη δεν φαίνεται να επηρεάζονται σημαντικά από τις προσφυγικές/μεταναστευτικές ροές και οι πτωτικοί ρυθμοί μεταβολής του πληθυσμού τους οφείλονται καθαρά στην αυξανόμενη γήρανση του πληθυσμού.

Στην Κύπρο, τα στατιστικά φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού έχουν διατηρηθεί σε σχετικά σταθερά και ελεγχόμενα επίπεδα την περίοδο 2008-2019, στις Ελληνικές όμως Περιφέρειες έχουν χειροτερέψει σημαντικά μετά το 2011 ως αποτέλεσμα της οικονομικής κρίσης και της δημοσιονομικής προσαρμογής. Παρά τη σημαντική βελτίωση των συνθηκών μετά το 2017, παραμένουν υψηλότερα από αυτά του 2012 (έτος σύγκρισης με τη διαγνωστική έκθεση του Προγράμματος), ιδίως στις αγροτικές περιοχές. Διατηρείται το χαμηλό επίπεδο υπηρεσιών υγείας στην διασυνοριακή περιοχή, και κυρίως στις Περιφέρειες Βορείου και Νοτίου Αιγαίου χωρίς να φαίνεται να επηρεάζει το επίπεδο υγείας, όπως αυτό εκφράζεται μέσω της θνησιμότητας. Παρά τις σημαντικές βελτιώσεις σε σχέση με το 2013 (έτος βάσης της διαγνωστικής έκθεσης του προγράμματος), παραμένει η σημαντική υστέρηση του μορφωτικού επιπέδου των Ελληνικών περιφερειών από αυτό της Κύπρου. Η σημαντική μείωση όμως της σχολικής διαρροής σε Περιφέρειες όπως η Κρήτη δημιουργεί ευοίωνες προϋποθέσεις για το μέλλον.

Στην Κύπρο - όσον αφορά την επιβατική κίνηση - οι αεροπορικές μεταφορές παίζουν ρόλο αποφασιστικής σημασίας ενώ οι θαλάσσιες μεταφορές για την εμπορευματική κίνηση. Αντίθετα, για τον Ελλαδικό χώρο – και ειδικά για τα νησιά του Αιγαίου - οι θαλάσσιες μεταφορές είναι ζωτικής σημασίας τόσο για τις εμπορευματικές όσο και για τις επιβατικές μεταφορές. Επομένως η μείωση του κόστους των θαλάσσιων μεταφορών είναι κρίσιμης σημασίας για τα νησιά του Αιγαίου.

Παρά τις σημαντικές βελτιώσεις στα ευρυζωνικά δίκτυα σε σχέση με το 2013 (έτος βάσης της διαγνωστικής έκθεσης του προγράμματος), και τη μεγάλη αύξηση στη χρήση του διαδικτύου για προσωπικούς σκοπούς (κλίσεις/video-κλίσεις, κοινωνικά δίκτυα, κλπ.), παραμένει σημαντική η υστέρηση στη χρήση του internet για επαγγελματικές υπηρεσίες (ηλεκτρονικό εμπόριο, ηλεκτρονική τραπεζική) και για συναλλαγές με το δημόσιο. Η υστέρηση είναι μεγαλύτερη στον Ελλαδικό χώρο από αυτή της Κύπρου.

Στον τομέα του περιβάλλοντος, σημαντική βελτίωση καταγράφεται στην επεξεργασία λυμάτων, αλλά η κατάσταση δεν είναι καθόλου ευχάριστη όσον αφορά την κυκλική οικονομία. Εκτός από τον σημαντικό κατά κεφαλή όγκο παραγόμενων απορριμμάτων, οι δύο χώρες επίσης παρουσιάζουν πολύ χαμηλές επιδόσεις στο ποσοστό των απορριμμάτων που εκτρέπονται από την ταφή, κυρίως λόγω έλλειψης τρόπων βιώσιμης επεξεργασίας των οργανικών απορριμμάτων. Γενικά ο δείκτης κυκλικότητας της οικονομίας είναι πολύ χαμηλός σε Ελλάδα και Κύπρο. Ταυτόχρονα, η διασυνοριακή περιοχή επηρεάζεται σημαντικά από την κλιματική αλλαγή, οι δε επιπτώσεις θα συνεχίσουν να επιδεινώνονται και στο μέλλον ελλείψει αποτελεσματικής παγκόσμιας δράσης για τον περιορισμό του ανθρακικού αποτυπώματος. Οι κύριες επιπτώσεις περιλαμβάνουν: αυξανόμενη συχνότητα και ένταση φαινομένων ξηρασίας και λειψυδρίας, μείωση της υγρασίας και της παραγωγικότητας της γης, αύξηση της θερμοκρασίας και των φαινομένων καύσωνα, αύξηση του κινδύνου δασικών πυρκαγιών. Τα συστήματα πολιτικής προστασίας όμως στη διασυνοριακή ζώνη – και ιδίως της Κύπρου - επιδεικνύουν αρκετά καλή ανθεκτικότητα σε σχέση με άλλες Ευρωπαϊκές χώρες.

Παρά το γεγονός ότι η διασυνοριακή ζώνη δεν συμβάλλει σημαντικά στο ανθρακικό αποτύπωμα της Ευρώπης, εν τούτοις η παραγωγή και κατανάλωση ενέργειας – ως ένας από τους κύριους ρυπαντές – παραμένει σημαντικό πεδίο περιβαλλοντικής πολιτικής. Σχεδόν η μισή κατανάλωση ενέργειας από νοικοκυριά για την Κύπρο και πάνω από τη μισή για την Ελλάδα αφορά στη ψύξη και θέρμανση κτιρίων, διατηρώντας την κτιριακή ενεργειακή απόδοση στο επίκεντρο της ενεργειακής πολιτικής. Τέλος, παρά την πρόοδο που έχει τελεσθεί στις δύο χώρες όσον αφορά τις ετήσιες εκπομπές κάποιων αέριων ρύπων (μόλυβδος, οξείδια θείου, αιωρούμενα στερεά), κάποιοι ρύποι (οξείδια του αζώτου και αμμωνία) παραμένουν σημαντική πρόκληση.

4.1.2 Συνεχιζόμενη συνάφεια της Στρατηγικής του Προγράμματος με τα ευρήματα της επικαιροποίησης

Εν γένει η Στρατηγική του Προγράμματος παραμένει επίκαιρη, καθώς οι περισσότεροι στόχοι¹ (γενικοί και ειδικοί) συνεχίζουν να αντιστοιχούν σε σημαντικές για τη διασυνοριακή περιοχή προκλήσεις. Μικρές τροποποιήσεις στη στόχευση απαιτούνται, όχι όμως για το παρόν Πρόγραμμα αλλά για την επόμενη Προγραμματική Περίοδο 2021-2027, καθώς ήδη το μείγμα των παρεμβάσεων του παρόντος Προγράμματος έχει οριστεί στο σύνολό του από τα ήδη ενταγμένα και τα υπό ένταξη έργα.

Ε.Σ. 1.1 Αύξηση της χρήσης των ΤΠΕ σε τομείς κοινού ενδιαφέροντος (στον τομέα της ηλεκτρονικής διακυβέρνησης, ηλεκτρονικής επιχειρηματικότητας, ηλεκτρονικού πολιτισμού και τουρισμού): Ο στόχος παρουσιάζει **πολύ μεγάλη συνάφεια** με τα ευρήματα της ανάλυσης. Οι ψηφιακές τεχνολογίες αποδεικνύονται όλο και πιο σημαντικές όχι μόνο για την ποιότητα ζωής (τμήμα της οποίας είναι η συναλλαγή των πολιτών με το δημόσιο) αλλά κυρίως για την οικονομία όπου η διασυνοριακή περιοχή παρουσιάζει έλλειμμα.

Ε.Σ. 1.2 Ενίσχυση της εξωστρέφειας των ΜΜΕ: Ο στόχος παρουσιάζει **πολύ μεγάλη συνάφεια** με τα ευρήματα της ανάλυσης. Οι διασυνοριακές οικονομίες θα χρειαστούν μεγάλη στήριξη ως επακόλουθο της πανδημίας. Η από κοινού ανάπτυξη καινοτομιών και τεχνολογίας που θα λύνει προκλήσεις ιδιαίτερες στη διασυνοριακή περιοχή (π.χ. γεωργικές καλλιέργειες με μειωμένους υδατικούς πόρους) είναι μεγάλης σημασίας για τις διασυνοριακές οικονομίες. Η διάσταση αυτή λείπει από το παρόν Πρόγραμμα.

Ε.Σ. 2.1 Αύξηση της εξοικονόμησης της ενέργειας στα δημόσια κτίρια: Ο στόχος παρουσιάζει **μεγάλη συνάφεια** με τα ευρήματα της ανάλυσης. Θα πρέπει να συνεχιστεί η εξοικονόμηση ενέργειας στο κτιριακό δυναμικό με μεγαλύτερη όμως έμφαση στα παθητικά συστήματα και τις βιοκλιματικές εφαρμογές για τη μείωση των αναγκών κλιματισμού το καλοκαίρι. Καλό θα ήταν να συμπεριληφθούν όχι μόνο παρεμβάσεις στα ίδια τα κελύφη των κτιρίων αλλά και στον περιβάλλοντα χώρο (π.χ. δημόσιος χώρος).

Ε.Σ. 2.2 Μείωση του περιβαλλοντικού αποτυπώματος από τις δημόσιες μεταφορές σε αστικές περιοχές με σημαντική αέρια ρύπανση: Ο στόχος παρουσιάζει **μεγάλη συνάφεια** με τα ευρήματα της ανάλυσης. Η μείωση των αέριων ρύπων - ιδιαίτερα στις αστικές περιοχές - παραμένει σημαντική προτεραιότητα ιδιαίτερα υπό το φως της αυξανόμενης συχνότητας καυσώνων και της συνδυασμένης δυσφορίας των κατοίκων από τη

¹ Με εξαίρεση το θαλάσσιο χωροταξικό σχεδιασμό και τη βελτίωση στις θαλάσσιες μεταφορές.

θερμοκρασία και τους ρύπους. Όμως το πεδίο πολιτικής δεν θα πρέπει να περιορίζεται μόνο στις δημόσιες μεταφορές.

Ε.Σ. 2.3 Ενίσχυση της διαλειτουργικότητας και της ασφάλειας στις θαλάσσιες μεταφορές: Ο στόχος παρουσιάζει **πολύ μικρή συνάφεια** με τα ευρήματα της ανάλυσης και θα πρέπει να εγκαταλειφθεί. Η έλλειψη εγκάρσιων θαλάσσιων μετακινήσεων αφορά αποκλειστικά και μόνο τις θαλάσσιες μεταφορές στο Αιγαίο, ενώ το υψηλό κόστος των θαλασσίων μετακινήσεων αφορά αποκλειστικά και μόνο τον Ελλαδικό χώρο.

Ε.Σ. 3.1 Βελτίωση της από κοινού διαχείρισης κινδύνων από φυσικές, τεχνολογικές και ανθρωπιστικές καταστροφές: Ο στόχος παρουσιάζει **πολύ μεγάλη συνάφεια** με τα ευρήματα της ανάλυσης. Με την ένταση των επιπτώσεων της κλιματικής αλλαγής να αυξάνεται, το πεδίο αυτό της πολιτικής αποκτά όλο και μεγαλύτερη σημασία. Προτείνεται μία εντονότερη στόχευση στην αντιμετώπιση μικρού αριθμού συγκεκριμένων προσκλήσεων (π.χ. αντιμετώπιση θερμικής νησίδας το καλοκαίρι στις αστικές περιοχές, αντιμετώπιση δασικών πυρκαγιών, αντιμετώπιση ερημοποίησης, κλπ.)

Ε.Σ. 3.2 Βελτίωση της ελκυστικότητας των περιοχών φυσικού και πολιτιστικού ενδιαφέροντος (τουρισμός): Ο στόχος παρουσιάζει **πολύ μεγάλη συνάφεια** με τα ευρήματα της ανάλυσης. Η σημασία του παράκτιου τουρισμού είναι μεγάλη για τις οικονομίες της διασυνοριακής ζώνης, όμως η στόχευση - όσον αφορά το τουριστικό μοντέλο - πρέπει να αλλάξει.

Ε.Σ. 3.3 Βελτίωση του Θαλάσσιου Χωροταξικού Σχεδιασμού και της Διαχείρισης της Παράκτιας Ζώνης: Ο στόχος παρουσιάζει **σχετική συνάφεια** με τα ευρήματα της ανάλυσης, καθώς η γαλάζια οικονομία είναι σημαντικό μέρος των τοπικών οικονομιών. Μετά από δύο προγραμματικές περιόδους όμως, είναι φανερό ότι ο θαλάσσιος χωροταξικός σχεδιασμός είναι εθνικό ζήτημα των δύο χωρών. Βεβαίως, μεμονωμένες κοινές ερευνητικές δράσεις θα μπορούσαν να συνεισφέρουν με εργαλεία και συστήματα λήψης αποφάσεων, διαχείρισης και παρακολούθησης. Επομένως, θα πρέπει να επαναπροσδιοριστεί η εστίαση του ειδικού στόχου σε «σχεδιασμό εργαλείων διαχείρισης και παρακολούθησης» του θαλάσσιου χωροταξικού σχεδιασμού.

Ε.Σ. 3.4 Βελτίωση της αποδοτικότητας στη χρήση των αποβλήτων και των υδατικών πόρων: Ο στόχος παρουσιάζει **πολύ μεγάλη συνάφεια** με τα ευρήματα της ανάλυσης. Οι χαμηλές επιδόσεις της διασυνοριακής ζώνης στην κυκλική οικονομία επιβάλλουν τη συνέχιση των πρωτοβουλιών και ιδίως όσον αφορά τα οργανικά απορρίμματα. Όμως η κλιματική αλλαγή και οι επιπτώσεις της στους υδατικούς πόρους αναδεικνύουν αυτό ως το πλέον σημαντικό πεδίο αποδοτικότητας στη χρήση των πόρων της διασυνοριακής ζώνης, και θα πρέπει στο μέλλον να προσελκύσει περισσότερους πόρους και να αφορά περισσότερα πεδία εφαρμογής απ' ό,τι στο παρόν πρόγραμμα (π.χ. αγροτικές χρήσεις, ανακύκλωση νερού σε οικιακή ή άλλη χρήση, χρήση επεξεργασμένων λυμάτων, όμβρια και harvesting, τεχνολογίες αποθήκευσης νερού (π.χ. στο έδαφος) σε συνδυασμό με αντιπλημμυρικά ή όχι, κ.α.)

Για την επόμενη Προγραμματική Περίοδο, προτείνονται οι ακόλουθες τροποποιήσεις στόχευσης:

- **Στήριξη της επιχειρηματικότητας,** ιδίως μετά τις επιπτώσεις της πανδημίας COVID-19. Παρότι το πρόβλημα θα αντιμετωπιστεί στο μεγαλύτερο του βαθμό από τα εθνικά προγράμματα, υπάρχει σοβαρό πεδίο εφαρμογής για το Πρόγραμμα Συνεργασίας όσον αφορά στην από κοινού ανάπτυξη καινοτομιών και τεχνολογίας που θα λύνει προκλήσεις – ιδιαίτερης σημασίας για τη διασυνοριακή περιοχή - σε παραγωγικούς τομείς, όπως για παράδειγμα οι γεωργικές καλλιέργειες με μειωμένους υδατικούς πόρους.
- **Γαλάζια οικονομία:** η στόχευση θα πρέπει πλέον να μετατοπιστεί από το σχεδιασμό ενός χωροταξικού και ρυθμιστικού πλαισίου στην ανάπτυξη συγκεκριμένων δράσεων – σύμφωνων με το χωροταξικό πλαίσιο – που θα παρέχουν λύσεις σε συγκεκριμένους τομείς της γαλάζιας οικονομίας. Θα πρέπει για παράδειγμα να αντιμετωπιστεί η μεγάλη ανεπάρκεια αλιευμάτων (τόσο από την αλιεία όσο και από τις ιχθυοκαλλιέργειες) που γίνεται ακόμη πιο κρίσιμη όσο αναπτύσσεται ο παράκτιος τουρισμός, να λυθούν προβλήματα συγκρούσεων μεταξύ χρήσεων γης (όπως η εκμετάλλευση υδρογονανθράκων και ο παράκτιος τουρισμός, ή οι θαλάσσιες ΑΠΕ και ο παράκτιος τουρισμός), κλπ. Εισροή στον προσδιορισμό αυτών των σημείων εστίασης θα πρέπει να παρέχει και το έργο ΘΑΛ-ΧΩΡ II.

- **Τουρισμός:** παραμένει κινητήριος μοχλός της διασυνοριακής οικονομίας αλλά ταυτόχρονα αυξάνει την τρωτότητα της οικονομίας από εξωτερικούς κλυδωνισμούς (το πλέον πρόσφατο παράδειγμα είναι η πανδημία COVID-19). Για να αυξηθεί η ευρωστία του οικονομικού συστήματος θα πρέπει να εγκαταλειφθεί το μοντέλο «ήλιος και θάλασσα» που στηρίζεται στην απλή εκμετάλλευση των φυσικών και άλλων πόρων (δηλαδή των ήδη υφιστάμενων «προορισμών») της περιοχής και να επιδιωχθεί η μετάβαση σε ένα άλλο μοντέλο, όπου οι τουριστικοί προορισμοί θα διαμορφώνονται μέσα από τη δημιουργία ελκυστικών τουριστικών δραστηριοτήτων προστιθέμενης αξίας. Επομένως, η νέα Προγραμματική Περίοδος θα πρέπει να αλλάξει στόχευση από την απλή «προστασία και προβολή των υφιστάμενων πόρων» στη δημιουργία «τουριστικής προστιθέμενης αξίας».
- Θα πρέπει να εγκαταλειφθεί το πεδίο των θαλάσσιων συγκοινωνιών καθώς αποτελεί πεδίο εθνικής και όχι διασυνοριακής πολιτικής.
- **Ψηφιακές τεχνολογίες:** αποδεικνύονται όλο και μεγαλύτερης σημασίας για το μέλλον, η δε διασυνοριακή περιοχή συνεχίζει να υστερεί τόσο όσον αφορά την ψηφιακή οικονομία, όσο και την ψηφιακή διακυβέρνηση. Η παρούσα προγραμματική περίοδος συνέβαλλε – σε μικρό βαθμό – στην ψηφιακή διακυβέρνηση αλλά όχι στην ψηφιακή οικονομία. Επιπλέον, θα πρέπει να εγκαταλειφθεί το μοντέλο της δημιουργίας online βάσεων δεδομένων ή διαδραστικών πλατφορμών προβολής/διάχυσης πληροφορίας και τα έργα της νέας περιόδου να στοχεύουν σε πολύ συγκεκριμένες ψηφιακές υπηρεσίες υψηλής προστιθέμενης αξίας, όπως για παράδειγμα εφαρμογές smart city που παρέχουν χρήσιμες υπηρεσίες στον πολίτη, έξυπνες εφαρμογές που αυξάνουν την αποδοτικότητα των πόρων των δημόσιου τομέα, έξυπνες εφαρμογές σε παραγωγικούς τομείς (π.χ. γεωργία ακριβείας), κλπ.
- **Κυκλική οικονομία:** θα πρέπει να συνεχιστούν – ίσως με μεγαλύτερη ένταση – οι παρεμβάσεις τόσο στην κυκλική οικονομία (με έμφαση στη διαχείριση οργανικών απορριμμάτων) όσο και στη διαχείριση των υδατικών πόρων (με επέκταση σε περισσότερα πεδία πέραν των συστημάτων ύδρευσης και έμφαση σε τεχνολογικές ή άλλες καινοτομίες).
- **Αέριοι ρύποι:** οι παρεμβάσεις σε αστικές περιοχές θα πρέπει να ιδωθούν σε ένα ευρύτερο πλαίσιο όπου θα συνεκτιμάται το σύνολο των επιπτώσεων από την αέρια ρύπανση και την κλιματική αλλαγή (π.χ. αύξηση θερμοκρασίας, μείωση βροχοπτώσεων, κ.α.) στις συνθήκες διαβίωσης στην πόλη (π.χ. θερμική δυσφορία, αναπνευστικά προβλήματα, αρνητικές επιπτώσεις στο πράσινο, κ.α.), και σε καμία περίπτωση οι παρεμβάσεις δεν θα πρέπει να αφορούν μόνο το πεδίο των δημόσιων μεταφορών.
- **Ενεργειακή εξοικονόμηση:** οι παρεμβάσεις καλό θα ήταν να εστιάζουν σε καινοτόμες εφαρμογές και έργα επίδειξης (π.χ. αυτόνομα κτίρια, τρόποι ενσωμάτωσης ενεργητικών και παθητικών συστημάτων σε παραδοσιακά κτίρια, ενεργειακές παρεμβάσεις σε αρχαιολογικούς χώρους, ενεργειακή αυτονομία σε ευαίσθητες εγκαταστάσεις όπως νοσοκομεία, κλπ.) αντί για απλά έργα ενεργειακής αναβάθμισης. Ταυτόχρονα θα πρέπει να δοθεί μεγαλύτερη έμφαση στη βελτίωση ενεργειακής συμπεριφοράς των κτιρίων κατά το καλοκαίρι εξερευνώντας και άλλες λύσεις όπως οι πράσινες υποδομές, τα νέα (υψηλής ανακλαστικότητας) υλικά, οι βιοκλιματικές αναβαθμίσεις, κ.α.
- **Προστασία από κινδύνους:** οι παρεμβάσεις στο πεδίο αυτό θα πρέπει να εστιάζουν εξ' ολοκλήρου στις επιπτώσεις από την κλιματική αλλαγή και κυρίως στα θέματα που σχετίζονται με την άνοδο της θερμοκρασίας και της ξηρασίας.

5 ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΑΝΑΘΕΩΡΗΣΗΣ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ

5.1 Πρόταση Τροποποίησης Ειδικών Στόχων του Προγράμματος

Ελάχιστες τροποποιήσεις ειδικών στόχων ή/και αναμενόμενων αποτελεσμάτων του παρόντος Προγράμματος προτείνονται για την καλύτερη αποτύπωση της Λογικής της Παρέμβασης του Προγράμματος.

Ειδικός στόχος του Προγράμματος	Πρόταση Τροποποίησης	Αναμενόμενα Αποτελέσματα ΕΣ	Πρόταση Τροποποίησης
Ε.Σ. 1.1 Αύξηση της χρήσης των ΤΠΕ σε τομείς κοινού ενδιαφέροντος (στον τομέα της ηλεκτρονικής διακυβέρνησης, ηλεκτρονικής επιχειρηματικότητας, ηλεκτρονικού πολιτισμού και τουρισμού)	Ε.Σ. 1.1 Αύξηση της χρήσης των ΤΠΕ σε τομείς κοινού ενδιαφέροντος (στον τομέα της ηλεκτρονικής διακυβέρνησης, και του ηλεκτρονικού πολιτισμού και τουρισμού)	Βελτίωση της πρόσβασης των κατοίκων και των επισκεπτών της διασυνοριακής περιοχής σε εφαρμογές ΤΠΕ του δημοσίου τομέα που συντελούν στην ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας και διασυνοριακής συνεργασίας σε επιλεγμένους τομείς όπως στον τουρισμό και πολιτισμό.	Βελτίωση της πρόσβασης των κατοίκων και των επισκεπτών της διασυνοριακής περιοχής σε εφαρμογές ΤΠΕ του δημοσίου τομέα
		Αύξηση της χρήσης των ΤΠΕ από πολίτες, από τις επιχειρήσεις και τη δημόσια διοίκηση, για την ανάπτυξη και εφαρμογή κοινών εξωστρεφών πρωτοβουλιών στην ενίσχυση της τοπικής οικονομίας σε επιλεγμένους κλάδους.	Αύξηση της χρήσης των ΤΠΕ από πολίτες, και από τη δημόσια διοίκηση
		Ενίσχυση του μεριδίου των υπηρεσιών και λειτουργιών που προσφέρονται ψηφιακά και αποδοτικότερη προβολή των πόρων (φυσικών, πολιτιστικών, παραγωγικών-επιχειρηματικών κ.α.) για την υποστήριξη του τοπικού παραγωγικού συστήματος	Ενίσχυση του μεριδίου των υπηρεσιών και λειτουργιών που προσφέρονται ψηφιακά
		Διασφάλιση της ανοικτότητας και της διαλειτουργικότητας των εφαρμογών και του περιεχομένου και της προσβασιμότητας τους για όλους, σε συνθήκες ασφάλειας	
		Βελτίωση της πληροφοριακής ωριμότητας και αξιοποίηση υφιστάμενων δεδομένων στις ηλεκτρονικές συναλλαγές πολιτών, επιχειρήσεων, δημόσιων φορέων.	
Ε.Σ. 1.2 Ενίσχυση της εξωστρέφειας των ΜΜΕ		Αυξημένη ικανότητα των ΜΜΕ να δημιουργούν και αξιοποιούν επιχειρηματικές ευκαιρίες πέρα από τις τοπικές αγορές	

Ειδικός στόχος του Προγράμματος	Πρόταση Τροποποίησης	Αναμενόμενα Αποτελέσματα ΕΣ	Πρόταση Τροποποίησης
		Αυξημένη ευαισθητοποίηση και συμμετοχή των ΜΜΕ σε δικτυώσεις με άλλες επιχειρήσεις και οργανισμούς δημιουργίας και μεταφοράς τεχνογνωσίας	
		Βελτιωμένη πρόσβαση στις αγορές-κλειδιά (ιδιαίτερα του εξωτερικού) και διεύρυνση της πελατειακής βάσης, των επιχειρήσεων μέσω αξιοποίησης τεχνικών προβολής-προώθησης (marketing) που εφαρμόζονται από κοινού (joint) στις ΜΜΕ, ιδιαίτερα στον κλάδο του τουρισμού και των τροφίμων	
		Βελτίωση προϊόντων και υπηρεσιών και του τρόπου οργάνωσης και λειτουργίας των ΜΜΕ, με την ενσωμάτωση καινοτομιών και σύγχρονων τεχνολογιών.	
		Προώθηση της ηλεκτρονικής προσβασιμότητας στις υπηρεσίες και τα προϊόντα των ΜΜΕ	
Ε.Σ. 2.1 Αύξηση της εξοικονόμησης της ενέργειας στα δημόσια κτίρια		Αύξηση της τεχνογνωσίας σε θέματα ενεργειακού σχεδιασμού στα κτίρια	
		Ευαισθητοποίηση σε θέματα ενεργειακού σχεδιασμού, ενεργειακής εξοικονόμησης και χρήσης εναλλακτικών πηγών ενέργειας στα κτίρια.	
		Εξοικονόμηση ενέργειας στο δημόσιο τομέα.	
Ε.Σ. 2.2 Μείωση του περιβαλλοντικού αποτυπώματος από τις δημόσιες μεταφορές σε αστικές περιοχές με σημαντική αέρια ρύπανση		Μείωση αέριων ρύπων σε αστικές περιοχές	
		Μείωση αέριων ρύπων σε περιοχές υψηλής ρύπανσης (hotspots)	
Ε.Σ. 2.3 Ενίσχυση της διαλειτουργικότητας και της ασφάλειας στις θαλάσσιες μεταφορές	Ε.Σ. 2.3 Ενίσχυση της διαλειτουργικότητας θαλάσσιες μεταφορές	Ενίσχυση της προσβασιμότητας στην διασυννοριακή περιοχή	
		Βελτίωση της ασφάλειας των μεταφορών	
Ε.Σ. 3.1 Βελτίωση της από κοινού διαχείρισης κινδύνων από φυσικές, τεχνολογικές και ανθρωπιστικές καταστροφές		Ενισχυμένη κοινή διαχείριση των φυσικών πόρων της περιοχής, με έμφαση στην πρόληψη των κινδύνων και την προστασία από καταστροφές και ιδιαίτερα στη θαλάσσια ρύπανση και τις επιπτώσεις της	Ενισχυμένη κοινή διαχείριση των φυσικών πόρων της περιοχής, με έμφαση στην πρόληψη των κινδύνων και την προστασία από καταστροφές

Ειδικός στόχος του Προγράμματος	Πρόταση Τροποποίησης	Αναμενόμενα Αποτελέσματα ΕΣ	Πρόταση Τροποποίησης
		ερμημοποίησης και της διάβρωσης των εδαφών και των ακτών.	
		Αυξημένη ανθεκτικότητα σε φυσικές και τεχνολογικές καταστροφές μέσω ανάπτυξης σχετικών στρατηγικών και υποδομών-εξοπλισμού.	Αυξημένη ανθεκτικότητα σε φυσικές και ανθρωπογενείς καταστροφές
		Βελτιωμένος χρόνος και ποιότητα δράσεων ανταπόκρισης σε περιβαλλοντικές, τεχνολογικές και ανθρωπιστικές καταστροφές-κινδύνους.	
		Βελτιωμένη προστασία της βιοποικιλότητας και του οικοσυστήματος (θαλάσσιου).	
		Ενδυνάμωση δημόσιων υπηρεσιών και υποδομών με σκοπό την έγκαιρη πρόβλεψη και προειδοποίηση για φυσικές και ανθρωπογενείς καταστροφές καθώς και τον περιορισμό ζημιών που προκαλούνται από αυτές.	Ενδυνάμωση της ικανότητας για έγκαιρη πρόβλεψη και προειδοποίηση για φυσικές και ανθρωπογενείς καταστροφές
		Βελτίωση συνθηκών προστασίας και εξυπηρέτησης ανθρωπίνων πόρων σε περίπτωση φυσικών και μη κινδύνων.	
Ε.Σ. 3.2 Βελτίωση της ελκυστικότητας των περιοχών φυσικού και πολιτιστικού ενδιαφέροντος (τουρισμός)		Επέκταση της τουριστικής περιόδου	
		Αύξηση της φέρουσας ικανότητας και των επισκέψεων σε ενισχυόμενες τοποθεσίες	
Ε.Σ. 3.3 Βελτίωση του Θαλάσσιου Χωροταξικού Σχεδιασμού και της Διαχείρισης της Παράκτιας Ζώνης		Αύξηση του επιπέδου διασυνοριακής συνεργασίας σε θέματα Θαλάσσιου Χωροταξικού Σχεδιασμού	
		Αύξηση του επιπέδου διασυνοριακής συνεργασίας σε θέματα Ολοκληρωμένης Διαχείρισης Παράκτιων Περιοχών.	
		Αύξηση των θαλάσσιων και παράκτιων εκτάσεων που καλύπτονται από θεσμικές ρυθμίσεις.	
Ε.Σ. 3.4 Βελτίωση της αποδοτικότητας στη χρήση των αποβλήτων και των υδατικών πόρων		Βελτίωση της αποδοτικότητας των υδατικών πόρων	
		Προώθηση της ολοκληρωμένης διαχείρισης αποβλήτων	

5.2 Πρόταση Τροποποίησης Δεικτών Αποτελεσμάτων και Εκροών
 Με βάση την αξιολόγηση του συστήματος παρακολούθησης, **δεν προτείνεται καμία τροποποίηση στους δείκτες εκροών**. Αντιθέτως, προτείνονται οι κάτωθι τροποποιήσεις στους δείκτες αποτελέσματος.

Ειδικός στόχος	Κωδικός	Δείκτης αποτελέσματος		Τιμή βάσης Προτεινόμενη	Τιμή στόχος 2023 Προτεινόμενη
		Υφιστάμενος	Προτεινόμενος		
ΕΣ 2.2	R0304	Βελτίωση του μέσου ετήσιου επιπέδου αερίων ρύπων σε αστικές περιοχές άνω των 120.000 κατοίκων	Ίδιος	0,532	0,4256
ΕΣ 2.3	R0305	Αύξηση της επιβατικής κίνησης στους λιμένες που επωφελούνται από τις παρεμβάσεις.	Αύξηση της επιβατικής κίνησης στους λιμένες της διασυνοριακής περιοχής (πηγή στοιχείων: Eurostat και CYSTAT)	10.985 χιλιάδες άτομα	12.366 χιλιάδες άτομα
ΕΣ 3.2		Μεταβολή στις ετήσιες διανυκτερεύσεις σε τουριστικά καταλύματα	Ίδιος (προτείνεται η αλλαγή της πηγής δεδομένων σε Eurostat)	ίδια	ίδια
ΕΣ 3.3	R0311	Επιφάνεια που καλύπτεται από θεσμικές ρυθμίσεις ή κοινά σχέδια δράσης για την υλοποίηση του ΘΧΣ	Ίδιος	0 ²	ίδια
ΕΣ 3.4	R0309	Ποσοστό των οικιακών αποβλήτων που εκτρέπονται από την ταφή	Ίδιος (προτείνεται η αλλαγή της πηγής δεδομένων από Φορείς Διαχείρισης Στερεών Απορριμμάτων / CYSTAT σε HMA³/CYSTAT)	18%	24% (διατηρείται η αύξηση κατά 6 ποσοστιαίες μονάδες)

5.3 Πρόταση Τροποποίησης Χρηματοδοτικών Κατανομών

Η αξιολόγηση προτείνει τις κάτωθι μεταβολές στον Π/Υ του Προγράμματος, καθώς επίσης και τροποποίησης ανά Κωδικό Παρέμβασης.

Άξονας Προτεραιότητας	Εγκεκριμένος Π/Υ Προγράμματος από την τελευταία αναθεώρηση (ΔΔ)	Προτεινόμενος Π/Υ Προγράμματος (Δημόσια Δαπάνη)	Μεταβολές ανά Άξονα Προτεραιότητας (Δημόσια Δαπάνη)
A.Π. 1	6.686.435,29	6.282.366,22	-404.069,07
A.Π. 2	21.675.550,59	24.433.569,74	2.758.019,15
A.Π. 3	32.954.143,53	43.870.892,24	10.916.748,71
Τεχνική Βοήθεια	3.244.354,12	3.244.354,12	0,00
Πρόγραμμα Συνεργασίας	64.560.483,53	77.831.182,32	13.270.698,79

² Δεν υπήρξε ούτε κοινό σχέδιο, ούτε θεσμική ρύθμιση την περίοδο 2007-2013.

³ Ηλεκτρονικό Μητρώο Αποβλήτων του Υπουργείου Περιβάλλοντος και Ενέργειας.

6 ΕΚΤΙΜΗΣΗ ΤΩΝ ΕΠΙΠΤΩΣΕΩΝ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ

Ειδικός Στόχος 1.1 Αύξηση της χρήσης των ΤΠΕ σε τομείς κοινού ενδιαφέροντος

Με βάση τα χαρακτηριστικά των εφαρμογών και το γενικό θεωρητικό πλαίσιο, οι εφαρμογές που αναπτύχθηκαν από το έργο Smart Cities θα μπορούσαν να φτάσουν ποσοστό χρήσης έως και 44% στον γενικό πληθυσμό. Πιο πετυχημένη από τις τρεις εφαρμογές φαίνεται να είναι η εφαρμογή καταγραφής προβλημάτων από πολίτες τρίτης ηλικίας στα Χανιά όπου εκτιμάται (βάσει των αρχικών δεδομένων) το ποσοστό χρήσης να φτάσει το 25,6% (σε μόλις 6 μήνες συνεχούς λειτουργίας), ποσοστό που είναι υψηλότερο κατά 60% του μ.ο. για την ηλικιακή αυτή κλάση.

Ειδικός Στόχος 1.2 Ενίσχυση της εξωστρέφειας των ΜΜΕ

Οι παρεμβάσεις που υλοποιήθηκαν από το Πρόγραμμα μπορούν να επιφέρουν περιορισμένη αύξηση της εξαγωγικής δραστηριότητας του αγροδιατροφικού τομέα (από 3% έως 9%). Λόγω του μικρού μεριδίου των εξαγωγών του κλάδου στο σύνολο των εξαγωγών της διασυνοριακής ζώνης, αυτό θα είχε ακόμη μικρότερη επίπτωση στη συνολική αξία εξαγωγών: από 0,6% έως 1,8%.

Ειδικός Στόχος 2.1 Αύξηση της εξοικονόμησης της ενέργειας στα δημόσια κτίρια

Οι παρεμβάσεις που υλοποιήθηκαν από το Πρόγραμμα έχουν επιφέρει σημαντικές μειώσεις στην κατανάλωση ενέργειας ανά τ.μ. (από 12% έως 39%) μέσα στο διάστημα 2018-2020. Σε σύγκριση με τις γενικές τάσεις στην ενεργειακή κατανάλωση στη διασυνοριακή περιοχή, αυτό αντιπροσωπεύει σταθμισμένη μείωση κατά 12,7% πέραν και πάνω από τις γενικές τάσεις.

Ειδικός Στόχος 2.2 Μείωση του περιβαλλοντικού αποτυπώματος από τις δημόσιες μεταφορές σε αστικές περιοχές με σημαντική αέρια ρύπανση

Γενικευμένη χρήση στην πόλη της Λευκωσίας της τεχνολογίας που αναπτύσσεται από το έργο Step2Smart θα μπορούσε να επιφέρει μείωση των αέριων ρύπων κατά 7,3% τουλάχιστον σύμφωνα με τους αρχικούς υπολογισμούς και μετρήσεις. Για να τεκμηριωθεί όμως πέραν αμφιβολίας, θα πρέπει κατά τη διάρκεια της πιλοτικής εφαρμογής, πέραν των επιπέδων CO₂, να συσχετιστούν και οι λοιποί ρύποι που καταγράφονται από τον Κυκλοφοριακό Σταθμό Λευκωσίας.

Ειδικός Στόχος 3.2 Βελτίωση της ελκυστικότητας των περιοχών φυσικού και πολιτιστικού ενδιαφέροντος

Οι παρεμβάσεις που υλοποιήθηκαν από το Πρόγραμμα βελτίωσαν την τουριστική ελκυστικότητα των προορισμών στους οποίους υλοποιήθηκαν. Η επίπτωσή τους στις τουριστικές διανυκτερεύσεις ποικίλει τόσο σε σχέση με την παρέμβαση όσο και σε σχέση με το προφίλ των τουριστών του συγκεκριμένου προορισμού, εκτιμάται δε – για τα δύο έργα που έχουν ολοκληρωθεί – ότι μπορεί να κυμαίνεται από 2% έως 9%. Γενικευμένη και συνδυαστική εφαρμογή παρόμοιων παρεμβάσεων στο σύνολο της διασυνοριακής περιοχής θα μπορούσε να επιφέρει μακροπρόθεσμα αύξηση των τουριστικών διανυκτερεύσεων κατά έως και 14%.

Ειδικός Στόχος 3.4 Βελτίωση της αποδοτικότητας στη χρήση των αποβλήτων και των υδατικών πόρων

Οι παρεμβάσεις που υλοποιήθηκαν από το Πρόγραμμα μπορούν να μειώσουν το ποσοστό των ΑΣΑ που οδηγούνται σε ταφή στους ΟΤΑ όπου υλοποιήθηκαν:

- κατά 67% έως 76% (έργο ACUA).
- κατά 9% έως 26% (έργο BIOMA).

Η γενικευμένη και συνδυαστική εφαρμογή των δύο τεχνολογιών σε ολόκληρη τη διασυνοριακή περιοχή, θα μπορούσε να εκτρέψει από την ταφή το 51,4% των παραγόμενων ΑΣΑ.

7 ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΗΣ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

Η στρατηγική επικοινωνίας του Προγράμματος είναι καλά δομημένη και αποτελεσματική αλλά θα μπορούσε να γίνει πιο καινοτόμα και ευρηματική ιδίως όσον αφορά τους τρόπους ενεργοποίησης των δικαιούχων ώστε να λειτουργήσουν ως πολλαπλασιαστές του επικοινωνιακού έργου, και όσον αφορά στην εγκαθίδρυση μηχανισμών παρακολούθησης και αξιολόγησης της επίπτωσης του επικοινωνιακού έργου.

Τα ετήσια πλάνα πληροφόρησης και δημοσιότητας πρέπει να σχηματίζουν τον «οδικό χάρτη» για την υλοποίηση της στρατηγικής επικοινωνίας. Για να επιτελέσουν αποτελεσματικά αυτό το ρόλο, θα πρέπει στο μέλλον να αποκτήσουν και μεγαλύτερη εξειδίκευση και χρονική διάσταση για όλες τις ενέργειες επικοινωνίας. Οι ενέργειες επικοινωνίας θα πρέπει να ξεκινούν πιο νωρίς (πολύ πριν τις πρώτες προσκλήσεις), και να γίνουν πιο ευρηματικές χρησιμοποιώντας νέες τεχνολογίες και εκμεταλλευόμενες τις αρχές του marketing για την προώθηση του Προγράμματος και των έργων. Συνιστάται η συμβολή επαγγελματιών του κλάδου για την οργάνωση καμπάνιας ενημέρωσης αμέσως μετά την πρώτη εξειδίκευση των δράσεων του Προγράμματος.

Τα περισσότερα έργα στερούνται κειμένου στρατηγικής επικοινωνίας. Οι εταίροι που έχουν έντονη επικοινωνιακή κουλτούρα και επαρκή πρότερη εμπειρία φαίνεται να μην επηρεάζονται από αυτή την έλλειψη, αλλά οι εταίροι που στερούνται είτε επικοινωνιακής κουλτούρας είτε εμπειρίας δεν καταφέρνουν να καλύψουν αυτό το κενό με πολύ δυσμενή αποτελέσματα. Για το λόγο αυτό θεωρούμε ότι **θα πρέπει να γίνει υποχρεωτική η υποβολή στρατηγικής επικοινωνίας** - για όλα τα έργα που εντάσσονται – είτε ταυτόχρονα με την υποβολή της αίτησης χρηματοδότησης, είτε πριν την υπογραφή της σύμβασης έργου. Η στρατηγική επικοινωνίας θα πρέπει κατ' ελάχιστον να περιλαμβάνει:

- το επικοινωνιακό «κοινό» του έργου (δηλαδή σε ποιους θα απευθύνονται οι δράσεις επικοινωνίας),
- τον επικοινωνιακό «στόχο» (δηλαδή τι επιδιώκεται να επιτευχθεί μέσω των δράσεων επικοινωνίας),
- το επικοινωνιακό μήνυμα (ανά κοινό ή/και στόχο), και
- ενδεικτικά επικοινωνιακά εργαλεία που θα χρησιμοποιηθούν,

και θα πρέπει να τυγχάνει έγκρισης από τη ΔΑ/ΚΓ προτού προχωρήσει η υπογραφή της σύμβασης έργου.

Επίσης, προτείνεται **να υπάρχει ειδική παράγραφος στην ετήσια έκθεση προόδου** όπου θα αναφέρονται **τα επιτεύγματα** της επικοινωνιακής στρατηγικής του έργου (ως προς τους στόχους της) και όχι απλά οι εκροές (π.χ. τόσα φυλλάδια, τόσα δελτία τύπου, κ.α.).

Τέλος, προτείνεται σε ετήσια βάση **να δημοσιεύονται στον ιστότοπο του Προγράμματος** και να επικοινωνούνται προς όλους τους υπεύθυνους επικοινωνίας **οι καλές πρακτικές επικοινωνίας των έργων**. Οι παραπάνω βελτιώσεις θα μπορούσαν να κάνουν τη στρατηγική επικοινωνίας το δυνατό σημείο του Προγράμματος.